

Tomas Magnusson på DN Debatt:

Nobelstiftelsen måste agera mot feltolkning av fredspriset

Det nobelpris som omgärdats av flest skandaler genom åren är utan tvekan fredspriset, även om en grälände Svenska Akademin lyckats få Lars Heikensten och Nobelstiftelsens styrelse att ingripa och bestämma att inget litteraturpris ska utdelas 2018.

Kulmen på fredsprisets förfall nåddes tisdagen den 27 november när det norska stortinget behandlade nya regler för den norska prisutdelande Nobelkommittén, och därvid avvisade ett förslag om att kandidater till kommittén bör ha "kunskap om, och stödja fredsarbete och nedrustning, så som det definierades av Alfred Nobel".¹

Det Alfred Nobel kallade "priset för fredsförfäktare" har döpts om till "fredspriset" och kärnan i en kritik som riktats mot handläggningen av priset, gäller att norrmännen successivt har tillämpat en helt egen uttolkning av vad Nobels pris för "fredsförfäktare" skall ges till.

Det är naturligtvis inte tillåtet att "tolka" ett testamente enligt eget huvud, det vet var och en som känner till regler för arv och testamente – det är testators vilja vid tidpunkten då testamentet skrivs som ska gälla, ingenting annat. Det är helt enkelt därför man skriver testamente.

Den successiva förändringen av detta pris hänger samman med två beslut i Stortinget i slutet på 1940-talet: det norska medlemskapet i militäralliansen Nato och att platserna i prisutdelande kommittén skall fördelas proportionellt mellan partierna.

Det norska Natomedlemskapet har starkt stöd i Stortinget, och röster som talar för avspänning och ifrågasätter Natos roll i världens olika konflikter får allt svårare att göra sig hörda i vårt västra grannland. Norge försöker att ta en roll som "bäst i klassen", man deltar i alla Natos "out of area"-operationer, köper amerikanskt stridsflygplan, arrangerar provocerande militärövningar likt höstens Trident Juncture, och är på väg att infria det amerikanska önskemålet att Natoländerna ska ge 2 procent av sin BNP till det militära.

Nobel angav i sitt testamente att fredspriset skulle delas ut av en kommitté utsedd av norska Stortinget. Att Stortinget fick den här rollen, när de fyra andra priserna delas ut av svenska institutioner, har att göra med att det norska parlamentet vid den här tiden var ledande i Europa i att stödja fredsrelsens idéer, och gav betydande ekonomiskt stöd till denna genom Internationella fredsbyrå och Interparlamentariska Unionen, vilka också fick ekonomiskt stöd av Alfred Nobel under hans sista levnadsår.

Förändringen av priset har skett i små steg, där kommittén alltmer kommit att bli en representant för norsk utrikespolitik. Under en tid var stortingets talman, och tidigare statsministern Torbjörn Jagland också kommitténs ordförande. Senast det var val till Nobelkommittén hade det norska Fremskrittspartiet "rätt" till en plats enligt den valpraxis som följs. Partiets kandidat blev norsk politik motståndare till Jimmy Åkesson, den ökände Carl I Hagen.

¹ https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/rapporter/rapport_om_valgbarhet.pdf

Det skapade visst bryderi i parlamentet, det kan man förstå. Till slut kom man fram till att Carl I Hagen inte kunde väljas därför att han var suppleant i stortinget. Att välja en person med främlingsfientliga åsikter och i övrigt ett makt- och militaristiskt förflutet ansåg stortinget inte vara något problem . . .

Det kan vara på sin plats att påminna om några av skandalerna med fredspriset. Det värsta övertrampet var priset till Kissinger 1973, en skandal som den norska priskommittén förvärrade ytterligare när man inbjöd Kissinger som hedersgäst vid fredsprisfirandet år 2016. Priset till EU är också en präktig skandal, som EU-ledningen celebrerade veckan efter prisceremonin 2014 genom att öka unionens militära ambitioner och ge EU-pengar till att stärka medlemsländernas vapenindustri. Priset har därutöver gått till många behjärtansvärda ändamål, i sig värda att äras. Men det pris som Alfred Nobel kallade "priset till fredsförkätare", ska enligt testamentet gå till den som "under det förlupna året ...verkat mest och bäst för folkens förbrödande och avskaffande eller minskning av stående arméer samt bildande och spridande av fredskongresser". Det som norska Nobelkommittén brukar kalla "dynamisk tolkning" är inte grundad på testamentets ordalydelse, utan helt enkelt feltolkning.

Den 27 november² gick man ett steg längre på sin väg att göra fredspriset till stortingets egendom, med fri tolkningsrätt. Förslaget att ledamöter i Nobelkommittén skulle ha kännedom om det nedrustningsarbete och den fredsvision som Alfred Nobel ville stödja när han skrev sitt testamente fick stöd endast av två av stortingets ledamöter. 17 juristprofessorer vid norska universitet som bör veta en hel del om testamente och arvsrätt hade gjort en offentlig hemställan i saken³, men nonchalerades.

99 procent av stortingets ledamöter verkar inte ha förstått sin roll: i detta ärendet agerar Stortinget inte som parlament utan som ett underordnat organ till en svensk privat stiftelse, som står under svensk lag och tillsyn hos Länsstyrelsen i Stockholm. Länsstyrelsen gjorde en granskning av fredsprishandläggningen 2012,⁴ och påpekade då i ett yttrande att Nobelstiftelsen har ansvaret att se till att Nobelprisen följer testators vilja. Stiftelsens styrelse ålades att ta reda på och instruera alla de fem prisgivande kommittéerna om testamentets ändamål, och kontrollera att det efterföljs.

Därför uppmanar jag Länsstyrelsen i Stockholm att skaffa sig kännedom om vad som just förevarit i det norska stortinget, och agera därefter.

Och för Lars Heikensten och Nobelstiftelsens styrelse i Stockholm duger det inte längre att slå dövörat till som man gjort hittills. Med sin plikt att värna om Nobels arv måste stiftelsen hitta andra lösningar för hur fredspristagare utses, lämpligen en helt ny kommitté. Precis som man gjort med litteraturpriset, där stiftelsen beordrat att fem personer utanför Svenska Akademien ska delta i arbetet med att utse litteraturpristagare i framtiden.

Tomas Magnusson

Tomas Magnusson har varit ordförande i Svenska Freds och Skiljedomsföreningen 1979-1985 och i International Peace Bureau 2006-2013.

² <https://www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/Videoarkiv/Arkiv-TV-sendinger/?mbid=/2018/H264-full/Storting/11/27/Stortinget-20181127-095542.mp4&msid=258&meid=10196>

³ <https://www.uio.no/forskning/satsinger/norden/forskning/forskergrupper/nordic-branding/aktuelle-saker/2017/stortinget-171129-henstilling-om-nobelkomiteen%282%29.pdf>

⁴ <http://nobelwill.org/lansstyrelsen21032012.pdf>

Tomas Magnusson har varit ordförande i Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen och president i Internationella Fredsbyrån. Han är en av grundarna av "Nobel Peace Prize Watch" som varje år på www.nobelwill.org publicerar en lista över nominerade fredspriskandidater vars arbete är i linje med Alfred Nobels fredsvision.